

David Harvey

Anti-Kapitalist Günlükler

Yayına hazırlayanlar: Jordan T. Camp, Chris Caruso

Türkçesi: Utku Özmakas

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
YAYINA HAZIRLAYANLARIN NOTU	15
YAZARIN NOTU.....	19
TEŞEKKÜR.....	21
1. Küresel Huzursuzluk.....	23
2. Neoliberalizmin Kısa Tarihi.....	37
3. Neoliberalizmin Çelişkileri	45
4. Gücün Finansallaşması.....	53
5. Otoriter Dönemeç	63
6. Sosyalizm ve Özgürlük	75
7. Dünya Ekonomisinde Çin'in Önemi	85
8. Kapitalizmin Jeopolitiği.....	99
9. Büyüme Sendromu	123
10. Tüketici Tercihlerinin Erozyona Uğraması.....	133
11. İlkel ya da Kökensel Birikim.....	141
12. Mülksüzleştirme Yoluyla Birikim.....	149

13. Üretim ve Gerçekleşme	157
14. Karbondioksit Salımları ve İklim Değişikliği.....	165
15. Artı Değer Oranı mı, Kütleli mi?.....	173
16. Yabancılaşma	181
17. İşyerinde Yabancılaşma: Fabrika Kapatmanın Politikası.....	195
18. COVID-19 Döneminde Anti-Kapitalist Politika	205
19. Kolektif Açmaza Kolektif Tepki.....	217
TARTIŞMA SORULARI VE OKUMA ÖNERİLERİ	229
DİZİN	239

Küresel Huzursuzluk

2019 sonbaharında Santiago'dan Beyrut'a, Bağdat'tan Tahran'a, Paris'ten Quito'ya, Hong Kong'dan Hindistan'a, Cezayir'den Sudan'a dünyanın dört bir yanında muazzam politik mücadeleler patlak verdi. Hepsi de dünyanın gidişatındaki müzmin bir soruna işaret ediyor. Bunun izleri kısmen demokratik yönetimdeki başarısızlıklara ve egemen politik pratiklerden genel bir uzaklaşmaya dek sürülebilir. Aşına olduğumuz öteki şikâyet ise güya bir yandan bizi yeterli gelir getiren bir iş sahibi yapıp soframızdan yemeği, sırtımızdan gömleği, ayağımızdan ayakkabıyı, elimizden telefonu, garajımızdan arabayı eksik etmememizi sağlarken, bir yandan da oldukça tatmin edici bir gündelik yaşam kalitesi garanti edecek bir dizi toplu hizmet (sağlık, eğitim, barınma, ulaşım) dağıtan egemen ekonomik modelin iflasıdır.

Şili'de yakın dönemde yaşanan hadiseler yalnızca sorunların mahiyeti açısından değil, aynı zamanda bunları politik olarak ele alırken alışlageldik yollara başvurulması açısından da son derece simgesel bir öneme sahipmiş gibi görünüyor. Şili'yi uzun zamandır takip ediyorum, zira General Pinochet demokratik yollarla seçilmiş sosyalist devlet başkanı Salvador Allende'yi 1973'te askeri bir darbeyle koltuğundan indirip de, ülkeye neoliberal ekonomik modeli dayatan "Chicago Boys"u* ekonominin başına geçirdiğinde, Şili neoliberal dö-

* 1950'lerde Chicago Üniversitesi'nin İktisat Bölümü'nde Milton Friedman'ın başkanlığında, özelde Şili genelde tüm Latin Amerika'nın "kızıl" tehdidine karşı korunması ve kazanılması projesi kapsamında neoliberal değerlerle yetiştirilen bu Şilili parlak iktisatçıların ülkelerine döndüklerinde etkili makamlara gelip kanaat önderliği yapması murat edilmmişti. 1970'te seçimleri Salvador Allende ve Halk Birliği hükümeti kazanınca, aradıkları fırsatı ancak üç yıl sonra, General Pinochet'nin yönetiminde gerçekleştirilen CIA destekli askeri darbeyle bulabileceklerdi. Harvey, 70'lerde etkileri gitgide hissedilen sermaye birikimi krizi

nemecin ilk işaret fişeklerini atanlardan biri olmuştur. Muhafazakâr bir iş insanı olan Başkan Piñera, Ekim 2019'un başlarında *Financial Times*'a verdiği bir röportajda Şili'yi sağlam büyüme, güçlü ekonomi ve mükemmel ekonomik göstergeleriyle bir "vaha" olarak resmetmişti. Şili'nin Latin Amerika'nın geri kalan kısmı için pekâlâ bir model olduğunu iddia ediyordu. Yaklaşık üç hafta sonra haber kanalları Şili'de ciddi bir ayaklanmanın patlak verdiğini duyurdu. Asıl mesele metro ücretlerine yapılan zamdı. Lise öğrencileri (tıpkı 2006'da yaptıkları gibi) zammı protesto etmek için sokaklara dökülmüştü. Lüks bir restoranın konforlu sandalyelerinden halka seslenen Piñera ise sorun çıkararak bu kanunsuz çapulcuları durduracağına yemin etti. Bu aslında sokağa çıkıp huzursuzluğu şiddet kullanarak bastırması için polise yapılmış örtük bir davetti. Polis buna mecburdu. Polise karşı düzenlenen gösterilere ise çok daha fazla kişi katıldı. Üç kilisenin yanı sıra bazı metro istasyonları ateşe verildi. Süpermarketler yağmalandı. Olağanüstü hal ilan edildi. Ordu göreve çağrıldı ve çok geçmeden milyonlarca öfkeli yurttaş, ordunun sokaklardaki varlığı da (diktatörlük döneminden beri görülmemiş bir hadise) dahil her şeyi barışçıl bir şekilde protesto etmeye başladı. Piñera insanları dinlemesi ve elini taşın altına sokması gerektiğini geç de olsa anladı. Emekli maaşlarını ve sosyal güvenlik yardımlarını arttırdı, asgari ücrete zam yaptı. OHAL'i iptal etti ve kolluk kuvvetlerinden geri adım atmasını istedi. Şili'nin yeni bir anayasaya ihtiyacı olduğu talebi yüksek sesle dillendirildi. Mevcut neoliberal anayasa askeri diktatörlük sırasında kaleme alınmıştı. Emeklilik, sağlık, eğitim vb. kalemleri özelleştirmeyi zorunlu kılıyordu. Nihayetinde anayasanın elden geçirilmesi gerektiği de kabul edildi. Nisan 2020'de, bunun nasıl yapılacağına dair bir halkoylaması önerisi getirildi (ancak koronavirüs nedeniyle ertelendi). Ülkenin üstüne huzursuz bir barış havası çöktü.

Şili'deki olaylar münferit değildi. Benzer bir durum daha önce Ekvador'da yaşanmıştı. Uluslararası Para Fonu (IMF) ülkeyi yapısal

ve yükselen sol dalga karşısında can simidi olarak görülen "neoliberal devlet" oluşturma projesinin ilk örneği hatta "deneme tahtası" olarak tanımlar Şili'deki bu süreci. Bkz. David Harvey, *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*, çev. Aylin Onacak, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 15-16. (e.n.)

düzenlemelere mecbur etmişti. Bu da yeni vergiler ve yakıt sübvansiyonlarının kaldırılması demekti. Bu durum kitlesel protestolara yol açtı. Yerli halk zaten ayaktaydı ve (1990'ları ve daha öncesinde sosyalist Rafael Correa'yı iktidara taşıyan protestoları andırır şekilde) kitle halinde başkent Quito'ya yürümüşlerdi. Protestolar öyle bir büyüme tehdidi barındırıyordu ki hükümet Quito'yu protestocuların eline bırakıp Guayaquil'e kaçtı. Nihayetinde –ilk adı Lenin olan– Başkan Moreno, IMF programını yürürlükten kaldırdı ve protestocularla müzakere etmek için Quito'ya geri döndü.

Şili ve Ekvador 2019 sonbaharında kargaşa içindeydi. Çok farklı bir yönde gelişmekle birlikte Bolivya'da da sorunlar mevcuttu. Başkan Evo Morales, örgütlü sokak gösterilerinin de desteğini arkasına alan sağ cenahtaki muktedir güçler tarafından, seçim sonuçlarını kendi lehine değiştirmekle suçlanıyordu. Morales ve hükümet yetkilileri, ordunun “ısrar”ı üzerine, sığınacak yer aramak üzere ülkeden kaçtılar. Kitle hareketleri sokakları ele geçirmişti ve karşıt gruplar birbiriyle çatıştıyordu. Bolivya haziranda yapılacak –şimdilik ertelenen– yeni seçimleri kargaşa içerisinde bekleyedursun (tıpkı Brezilya'da Bolsonaro'nun seçilmesinden önce Lula'nın başına geldiği gibi) Morales'in aday olması yasaklandı.

Dünyanın ta öteki ucunda, Lübnan da çalkantılıydı. Yılgınlık içindeki gençler, hükümeti protesto etmek için tekrar tekrar sokaklara döküldüler. Aynı şey Irak'ta, Bağdat'ta da yaşandı ama bu kez, büyük bir kısmı kentin siyasi açıdan yıllarca ihmal edilmiş düşük gelirli, yoksul bölgelerinde ortaya çıkan kitlesel gösterilerde iki yüz ila üç yüz kişi öldürüldü. Tahran'da da benzer eylemler yaşanıyordu. Fransa'da Sarı Yeleklilerin protestoları (yoğunluğu azalsa da) bir yıldan fazladır devam ederken, kısa süre önce, emeklilik reformlarını protesto etmek amacıyla düzenlenen hükümet karşıtı gösterilerle iç içe geçerek Paris ve başka büyük şehirlerde hayatı birkaç günlüğüne durdurdu.

Sivil protestolar dünyanın dört bir yanında sürüyor. Eğer bir uzay gemisinden yeryüzüne baksaydık ve protestoların yapıldığı tüm yerler kırmızı renkte yanıp sönseydi, neredeyse bütün dünyanın tam bir kargaşa içinde olduğu sonucuna varırdık. İşçi protestoları dalgası da

bu esnada doruğa çıktı. Mesela, Amerika Birleşik Devletleri'nde, çok düşük ihtimal verilen yerlerde bile son yıllarda öğretmen grevleri pıtrak gibi çoğaldı ve Eylül 2019'da Chicago'da zirveye ulaştı. Bangladeş ve Hindistan'da büyük grevler ve Çin'de de (izlemek ya da izini sürmek zor olsa da) büyük işçi hareketleri meydana geldi.

Peki tüm bu protestolarda dert nedir? Ortak bir noktaları var mıdır? Her vakada birtakım özel kaygılar görülür. Ekonomik modelin halk kitlelerine verdiği sözleri tutamadığının ve siyasi sürecin aşırı zenginler lehine çarpıtıldığının fark edilmesi hepsinin ortak özelliği gibi duruyor. Bu model en tepedeki %1 ya da %10 için işliyor olabilir. Kitleler için işlemediği kesin. Kitleler bu gerçeğin bilincine vararak sokakları ele geçiriyor, itiraz ediyor, bu politik-ekonomik modelin temel ihtiyaçlarımızı karşılamadığını dile getiriyor.

Şili'de en tepedeki %1, ülkenin zenginliklerinin üçte birini elinde tutuyor. Hemen her yerde aynı sorun baş gösteriyor. Görünen o ki sorunların kökeninde giderek artan eşitsizlik var, dolayısıyla yalnızca alt sınıflar değil, aynı zamanda orta sınıflar da eşitsizlikten epey mustarip. İşlemeyen bu ekonominin sıkıntısı ne peki? Aslına bakılırsa Tahran'da, Ekvador'da ve Şili'de vakaların ikisi ya da üçünde ayaklanmayı benzer bir şey tetiklemişti: akaryakıt fiyatlarında ve ulaşım maliyetlerinde artış. Çoğu insan için şehirde dolaşmak da dolaşmanın maliyeti de ciddi bir sorun. Şayet bu maliyet dolaşmaya ket vurmaya başlarsa, bilhassa düşük gelirli gruplar ciddi bir darbe alır. Dolayısıyla ulaşım ve akaryakıt maliyetlerindeki artış bir hassasiyet yaratıyor.